Színház

Marosvásárhelyi színpad

A hozomány nélküli lány

Osztrovszkij kezd már úgy járni, mint a kivételesen termékeny drámaírók (egy Lope de Vega például) nemegyszer: 47 színművéből egy tucat ha él igazán, deszkákon-mozivásznon megkapaszkodva; a többi: értékes... holt tőke. Tudjuk-tanítjuk róla, hogy Gogolt folytatja — hisz Bjelinszkij dajkálta, Tolsztoj sokra becsüli. Hogy a mesejátéktól a tragédiáig s a komédiától a drámai etüdig minden műfajt kultivál. Hogy az orosz társadalom dolgos-tehetséges színpadi krónikása közel negyven éven át. Hogy darabjai nem trilógiák-tetralógiák szólamait fújják, hanem egyenesen ciklusokba verődnek. Hogy a *Farkasok és bárányok*at csupán 1875 és 1917 között 1191-szer adták elő Oroszországban... De ha kiejtjük a nevét, mégis alig néhány cím ugrik be: *Vihar, Erdő, Holló a hollónak, Bolond pénz* stb.

A fentiekben benne van, hogy *A hozomány nélküli lány* helyett szívesebben látnék más Osztrovszkij-drámát a vásárhelyi színház műsorán: kevésbé ismert művet, izgalmasabb feladványt. Ettől függetlenül persze beleegyezően veszem tudomásul a választást: a „női drámák" közt nincs ennél szebb s jobb, igazabb. Benne hullámzik az író szinte egész témavilága: nők rabigája és nincstelenek kifosztottsága, emberi méltóság tövében a kiúttalanság pokla, pénz és nyomor szembesítése, minden. Larissza ikertestvére a *Vihar*-beli Katyerinának: hogy gyilkos golyó — nem a Volga vize — végez vele, elhanyagolható különbség. A hősnő köré ellenséges fauna mintapéldányai vonnak áthatolhatatlan embergyűrűt. És az egyetlen ember, a hős szeretett, aki mentőövet dobhatna a fuldoklónak — mintha összebeszélt volna a Katyerinát cserbenhagyó Borisszal —: kibújik a gonddal-bajjal-boldogsággal járó erkölcsi kötelezettség alól. Larisszát Karandisev öli meg, de mi Paratovot ítéljük el.

Kérdés: a vásárhelyi magyar társulat — élén Kincses Elemérrel — közöl-e valami lényegbevágót ezzel a szívhez-észhez szóló darabbal?

A jelek szerint — nem sokat. Előadja (húzás nélkül!) a jól megkonstruált drámát. Megmintázza alakjait, s kihegyezi az erre alkalmas összetűzéseket. Tisztán szólaltatja meg az író kortársakhoz intézett üzenetét. Egyszóval életre kelti a művet. De a *cui prodest?* kérdésre alig ad megnyugtató választ; azt sem árulja el, hogy 108 évvel keletkezése után miért és mi végett részesíti megkülönböztetett figyelemben pont ezt a darabot. Marad sovány vigasznak a jogos feltevés, hogy centenáriumot ünnepelünk: Alekszandr Nyikolajevics 1886 júniusában halt meg. De marad ám ugyanakkor egyéb is: az önmagában igényes-dicséretes művészi teljesítmény, a ritka erőpróbát méltán honoráló közönségsiker.

Kincses Elemér, úgy tűnik, Dosztojevszkij megállapításából indul ki: „szerepekben elbeszélt kisregényt" lát a darabban, megszólaltatása talán ezért inkább hömpölygő epikum, mint sűrített humánum: dráma. Túl az ihletett-átgondolt megjelenítésen, Osztrovszkij tényleg *ábrázol* színműveiben. Száz esztendővel ezek startolása után azonban (mennyi víz lefolyt azóta a Volgán!) a hangsúly inkább kérezkedik a drámaiságra, mint az elbeszélésre. Kibontást fékező, ráérős műgond nyomja bélyegét a színjátékra: mondatokat játszik egyik másik színész — epizódokban gondolkodik a rendező; külön-külön kimunkált, áll a talpán mindegyik, együttvéve azonban lassított film benyomását kelti. Kincses köztudottan híve-művelője a látóhatárt tágító, monumentális színrevitelnek: erre vall Kemény Árpád grandiózusan egyszerű, hatásos díszlete (szimbolikus menyasszonyi fátyollal-koszorúval ékesítve), ezt zengi-zúgja fokozottan Fátyol Tibor kísérözeneje (mely az imént jelzett célnak szintén megfelel). Csakhogy némi ára, sőt hátulütője van a monumentalitásnak. Osztrovszkij nagy író, de nem Schiller, nem Shakespeare. (Vito Pandolfi Dumas-fils és Ibsen közt jelöli ki a helyét.) Szolidabbra fogott hangszerelés meg vizualitás jobban illene hozzá, mint ez a nagyarányúság...

Ketten alakítják Larisszát. (Ami enyhén szólva nonszensz, mert kis csapatban *egyet* találni is kunszt.) Bölöni Zakariás Klára regiszterskálája nem fedi az alakot, érzelemszegény, száraz interpretálást nyújt: elhiteti, hogy unjamegveti-utálja Karandisevet, de Paratov iránti lángolása mondvacsinált, éneklése kényszerű parlando. Bálint Márta, ellenkezőleg, épp az érzelmi húrokat pengeti mesterien, érett-őszintén: indirekt szerelmi vallomás az, ahogy Paratov*ról* beszél, hát még az, mikor a karjaiban piheg?! A hangja pedig: csengő koloratúrszoprán... Termetre szép szál Paratov Györffy András — jók a beállásai; de szellemi habitusa híján van a lefegyverző *charme*-nak, amely indokolja s menti a leány nagy-nagy szerelmét. Tatai Sándor szerencsésen kiválasztott, elszomorítóan nevetséges, többszörösen kisszerű Karandisev; groteszkbe hajló alakítása színes-magvas jellemformálás (annyira, hogy még filmbeli „vetélytársa" sem jut eszembe). Sokat vitatott, vitatható ötlet Knurov hátán a púp. Szerintem pompás *trouvaille*: árnyalt dikciója s beszédes cselekvése mellett Boér Ferenc ezzel tudatosítja, hogy milyen vérlázító a tőkepénzes „bekerítő" manőverezése. Kevésbé célirányosan jön-megy — adja elő magát — Vozsevatov börében Zalányi Gyula; az ominózus fogadást kell elvesztenie, hogy kitörése elárulja: Larisszára ő is pályázott. Elvezhető, szerephű Robinson Tóth Tamás: csak a tragikomikumot hozná hihetőbben! Zongor István és Nagy József emberarcú Iván, illetve Gavrilov. Larissza anyja? Ketten birkóznak a feladattal. Biluska Annamária vergődik, mint hal a szárazon: partitúrájából hiányoznak a humor hangjegyei. Székely Anna belülről fűtötten érez, gondolkodik: nem remekel, de jó Ogudalova.

Bálint Márta és Györffy András

Lőrinczy Ica igaz-szép játéka Potapovna egyetlen jelenésében *pars pro toto* előjellel példázza, hogy tételeket — nem szimfóniát dirigál a „karmester". Öncélúbban csak a művészegyüttes táncosnői forognak körkörösen a színpadon: két rokolyás statiszta és egy füstös képű hegedűs könnyebben elhitetné, hogy vigad-mulat Paratov.